

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ Й ПРАВА

УДК 340.12

Настасійчук О. В.,
nastasiichuk1989@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4995-1312,
аспірант юридичного факультету,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
помічник голови суду,
Чернівецький окружний адміністративний суд, м. Чернівці

ЗВАЖУВАЛЬНІ РІШЕННЯ В НАУКОВІЙ ШКОЛІ КАРЛА ЛАРЕНЦА

Анотація. У статті йдеться про розв'язання в рамках наукової школи Карла Ларенца (1903–1993) на фоні формування так званої юриспруденції зважування проблеми зважувальних рішень (*Abwägungsentscheidungen*) в практичному правозастосуванні. Основна увага звертається на два питання, відповідь на які є метою статті: по-перше, на якому базисі відбувається розвиток згаданої наукової школи в контексті порушеної вище проблеми, по-друге, яких інновацій зазначає в такому разі ця школа.

В обох випадках при цьому аналізується творчий внесок Томаса Ріма в аналіз зважувальної проблематики, який є «учнем учня» К. Ларенца, тобто Клауса-Вільгельма Канаріса. К. Ларенц, К.-В. Канаріс і Т. Рім репрезентують відповідну наукову школу в аспекті побудови теорії юридичного зважування.

У підсумку показано, що таким базисом і континуумом є філософсько-правове і методологічне поняття оцінки (*Wertung*), тобто ключове для праворозуміння К. Ларенца поняття, на якому будується його так звана юриспруденція оцінок, яка є, у свою чергу, однією з основ, поряд із юриспруденцією інтересів, теорією юридичної аргументації і судовою практикою, для побудови юриспруденції зважування. У статті згадано, що юриспруденція оцінок деякою мірою є продовженням започаткованого Євгеном Ерліхом вільного правознаходження взагалі та аналізу зважування інтересів зокрема.

Показано також, що серйозною інновацією Т. Ріма є дуже детальне вирішення питання зважувальних рішень у практичному правозастосуванні, яке полягає в інтеграції зважування в модель субсумції. Це пояснюється тим, що К. Ларенц дотримувався протилежного погляду, в рамках якого типові норми як можливий результат зважування вважалися несубсумційездатними.

У цілому висвітлено посилення теоретико-прикладного значення зважування в сучасному праворозумінні.

Ключові слова: Карл Ларенц, юриспруденція зважування, зважувальні рішення, правозастосування (субсумція і зважування), оцінка, філософія права, юридична методологія.

Nastasiichuk O. V.,
nastasiichuk1989@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4995-1312,
Postgraduate Student at the Faculty of Law,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,
Assistant Chairman of the Court,
Chernivtsi Administrative District Court, Chernivtsi

WEIGHED DECISIONS IN KARL LARENZ'S SCIENTIFIC SCHOOL

Abstract. The article deals with solution, within the frame of Karl Larenz's (1903–1993) scientific school and on the background of formation of the so-called jurisprudence of weighing, of the problem of weighed decisions (*Abwägungsentscheidungen*) in practice of legal enforcement. The article focuses on answering two questions: firstly, on what basis the aforementioned school is growing within the context of the aforesaid problem, and, secondly, what innovations in this case this school undergoes.

In both cases, Thomas Riehm's contribution to the analysis of the problem of weighing is analyzed. T. Riehm is the "scholar's scholar", that is, the scholar of K. Larenz who was the scholar of Claus-Wilhelm Canaris. K. Larenz, C.-W. Canaris and T. Riehm represent the respective scientific school in the aspect of formation of the theory of juridical weighing.

Finally, it is shown that the philosophical-legal and methodological concept of legal evaluation (Wertung), which is a key concept in K. Larenz's legal understanding and which is the basis of his so-called jurisprudence of evaluations which, in its turn, along with jurisprudence of interests, theory of juridical argumentation and court practice, is among the cornerstones for the formation of the jurisprudence of evaluation. It is mentioned that the jurisprudence of evaluation is to some extent a prolongation of Eugene Ehrlich's free finding of law on the whole and the analysis of interests weighing in particular.

A very serious T. Riehm's innovation is discussed. This consists in scrupulous solution of questions of weighed decisions in the practice of legal enforcement, that is, in integration of weighing into a model of subsumption. The discussion is explained by the fact that K. Larenz was of diametrically opposite opinion where the typical norms as probable result of weighing within this frame were regarded as unsubsumptionable.

The article highlights the general strengthening of theoretical-applied significance of weighing in the present-day legal consciousness.

Key words: Karl Larenz, jurisprudence of weighing, weighed decisions, legal enforcement (subsumption and weighing), evaluation, philosophy of law, juridical methodology.

JEL Classification: K 40

DOI: <https://doi.org/10.36477/2616-7611-2021-09-01>

Постановка проблеми. Німецький цивіліст, методолог і філософ права Карл Ларенц (1903–1993) репрезентував упродовж всього свого творчого шляху, який розпочався ще в 20-ті роки минулого століття, а завершився 6-м виданням в 1991 році фундаментальної «Методології правознавства» [1] (далі «Методологія»), неогегельянський напрямок у філософії, поєднаний пізніше з філософською герменевтикою, який в юридичній площині отримав назву «юриспруденція оцінок» (Wertungsjurisprudenz). На такій основі в правовій науці утворилася школа із його учнів, а далі із учнів учнів, в рамках якої досліджувалися і досліджуються чимало цікавих проблем, наприклад, питання типів в праві (Д. Ленен), питання прогалін, а також довіри в праві та теоретичні питання правової системи (К.-В. Канаріс) та ін. Серед них особливе зацікавлення з погляду українського юриста може викликати питання зважувальних рішень, якому в аспекті практичного правозастосування велику увагу присвятив – «учень учня» К. Ларенца, а саме К.-В. Канаріса – Томас Рім (2006 рік) [2]. Розробка такого предмету в аспекті, з одного боку, феномена ларенцівської «оцінки» (Wertung), який був взятий за основу Т. Рімом, а з іншого, в аспекті так званої «головної помилки» К. Ларенца, – якщо скористатися терміном О. Лібмана, який застосував його для того, щоб назвати «річ у собі» головною помилкою І. Канта, яку намагалося виправити неокантіанство, – якою слід вважати твердження на зразок, що типові норми не є субсумційездатними,

і яку Т. Рім певною мірою «виправив», запропонувавши важливу для наукової школи інновацію, становить актуальну тему для дослідження. Відповіді на теоретико-практичні питання, які можна отримати в такому разі, є відповідями, якими, в узагальненій формі, можна скористатися далеко поза межами німецької правової культури, зокрема, в наші дні і в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ні творчість К. Ларенца, ні творчі здобутки його наукової школи, на жаль, не привернули, за окремим винятком, спеціальної уваги сучасних українських дослідників. Це стосується і питання так званих зважувальних рішень, тобто правових рішень, отриманих шляхом зважування, з одного боку, і на основі концепту ларенцівської оцінки, з іншого. Цей вакуум певною мірою сьогодні заповнюють наші статті, в заголовку яких ми постійно згадуємо прізвище і ім'я «Карл Ларенц». До того ж готується за нашою участю, в рамках розробки дисертаційної теми «Юриспруденція оцінок Карла Ларенца», публікація перекладу як творів самого К. Ларенца, в першу чергу 6-го видання згаданої вище «Методології», а також окремих його статей, так і публікація перекладу творів деяких учасників згаданої школи (К.-В. Канаріса та Т. Ріма), повними роботами перекладами яких, підготовлених канд. юрид. наук В.В. Трутнем, ми користувалися при підготовці цієї статті, в т.ч. перекладом монографії Т. Ріма «Зважувальні рішення в практичному правозастосуванні» [2], великої статті К.-В. Канаріса «Карл Ларенц» (2010) [3] та ін.

Відмітимо, що в Україні питання правової оцінки в аспекті, певною мірою близькому до підходу К. Ларенца, досліджувалися у рамках львівської школи права (П.М. Рабінович, С.П. Рабінович, М.І. Тарнавська, В.М. Косович та ін.).

Крім творів у рамках наукової школи К. Ларенца, для розуміння теми велике значення мають праці критиків, серед яких слід виділити дві великі за обсягом роботи, а саме: збірник статей «Методика цивільного права – від Савін'ї до Тойбнера», 3-тє видання якого вийшло друком в 2017 році за редакцією Й. Рюкерта та Р. Зайнеке [4] і який містить, крім окремої статті Р. Фрассека про К. Ларенца [4, с. 241–263], виклад еволюції юридичної методології від Савін'ї (перша половина XIX ст.) до наших днів, в т.ч. числі опис і критику «юриспруденції оцінок» [4, с. 566–573] і «юриспруденції зважування» [4, с. 582–590], а також монографію Б. Гюперса «Карл Ларенц – Методологія і філософія права в історії і сучасності» (2010) [5], яка є водночас викладом результатів його дисертаційного дослідження, яке включає в себе і виклад питання зважування в праві [5, с. 459–460 та ін.].

Відзначимо статтю Й. Рюкерта «Зважування – юридична кар'єра неюридичного поняття або: Суворість норм і зважування під час зміни функцій» (2011) [6], цікаву як за змістом, так і за формою, а також його ж статтю «Від «вільного права» до «юриспруденції оцінок» – історія повна легенд» (2008) [7], в якій констатується континуальний характер відношення «вільного права» (Г. Канторович) або «вільного правознаходження» (Є. Ерліх) і «юриспруденції оцінок» взагалі та «юриспруденції оцінок» К. Ларенца зокрема [7, с. 232 та ін.]. Відзначимо, що питання зважування інтересів Є. Ерліх розробляв в пізній період своєї творчості, насамперед, в статі і монографії «Юридична логіка» (1917/1918) [8; 9].

Велике значення мають також класичні праці в рамках теми «теорія юридичної аргументації», субтемою якої є процедурна – якщо обґрунтування вважати процедурою – за своєю суттю тема «теорія юридичного зважування», таких авторів, як Р. Алексі [10; 11], Г.-Й. Кох, Г. Рюссманн [12], Р. Дворкін та ін.

Отже, в цілому подальший виклад ґрунтується на ідеях і працях таких авторів, як: К. Ларенц, К.-В. Канаріс, Т. Рім; Й. Рюкерт («юриспруденція зважування»), Р. Зайнеке, Р. Дворкін («вимір ваги»), Р. Алексі, Г.-Й. Кох, Є. Ерліх, П.М. Рабінович, С.П. Рабінович, С.В. Савчук (науковий керівник), В.В. Трутень та ін., аналіз яких дозволяє

належним чином розв'язувати важливі деліберативні питання, методологічний і процедурний (обґрунтовальний) характер яких має водночас універсальне значення, тобто не стримується національними кордонами, є перманентним і, можливо, інтерсуб'єктивним.

Постановка завдання. Завданням і метою статті є відповідь на два питання: по-перше, на якому базисі відбувається розвиток наукової школи К. Ларенца в контексті проблеми зважування в праві, по-друге, яких інновацій зазначає ця школа у випадку зі зважувальними рішеннями в практичному правозастосуванні. Отже, йдеться, власне кажучи, про те, який спільний знаменник має деліберативна творчість К. Ларенца і Т. Ріма, з одного боку, та, з іншого боку, яка істотна розбіжність існує між ними щодо структури зважування в праві взагалі, а отже, і зважувальних рішень зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ураховуючи вищесказане, виклад основного матеріалу поділяється на три частини: після викладу загальних положень ми розглянемо спочатку питання базису, а пізніше інновацій, які стосуються розуміння окремих аспектів зважування у праві в рамках наукової школи К. Ларенца.

1. До першого покоління наукової школи К. Ларенца належить група його асистентів, як згаданих в присвяті до «Методології» (К.-В. Канаріс, Й. Грушка, Д. Ленен, Ю. Прьолсс), так і не згаданих (У. Дідеріхзен [13, с. 508–510] та ін.). Учасники цієї групи з часом стали авторитетними викладачами і вченими, які мають своїх учнів, частина із яких утворює друге покоління наукової школи К. Ларенца.

Наукова школа може розвиватися інтенсивно і екстенсивно. Перше має місце тоді, коли дослідження певної тематики відбувається шляхом поглиблення поставленої засновником школи проблематики без виходу за її межі, друге – тоді, коли такий вихід хоч і відбувається, проте зберігається певна основа, яка дозволяє говорити, що повного розриву зі школою не трапилося. Інтенсивний розвиток – це обов'язкова умова для існування наукової школи, а екстенсивна – факультативна. Найбільш цікавим випадком є ситуація, коли обидва фактори поєднуються.

Нас далі буде цікавити така лінія наукової школи, як Ларенц-Канаріс-Рім (засновник, учень, учень учня), в рамках якої тема зважувальних рішень, започаткована К. Ларенцом [14; 15; 1, с. 404–413], отримала яскравий вияв у вже згаданій вище дисертаційній роботі, повна

назва якої – «Зважувальні рішення в практичному правозастосуванні: Аргументація, доведення, оцінка». Ця робота була захищена в 2006 році в Мюнхенському університеті Людвіга-Максиміліана, причому К.-В. Канаріс був її референтом. Детальніше про академічно-наукові стосунки К.-В. Канаріса і Т. Ріма говорить коротка передмова до цієї надзвичайно детальної, оригінальної і цікавої монографії [2, с. VII].

Про те, що Т. Рім досліджує проблему зважування у праві в розширених рамках згаданої наукової школи, говорить не тільки те, що він є учнем К.-В. Канаріса, який, у свою чергу, був, мабуть одним із улюблених учнів К. Ларенца, про що говорить, зокрема, той факт, що саме йому випала нагода і честь опублікувати в 1995 році *post mortem* 3-тє скорочене і останнє видання «Методології» [16], в яке він вніс хоч і нечисленні, проте істотні – «екстенсивні» – зміни/інновації. Додатково про це говорить, з одного боку, те, що Т. Рім бере за основу характерне для праворозуміння К. Ларенца поняття оцінки (про це свідчить уже підзаголовок монографії, а також її зміст), а з іншого те, що Т. Рім принаймні в одному пункті істотно трансформує науковий підхід К. Ларенца. Отже, в цілому можна сказати, що Т. Рім як екстенсивно, так і інтенсивно розвиває наукову школу К. Ларенца в аспекті деліберативної (зважувальної) проблематики. Перш ніж ми покажемо, як це відбувається, потрібно зробити одне важливе застереження, без якого подальший виклад може зазнати труднощів.

Йдеться про те, що українським словом «оцінка» можна передати декілька німецьких слів, насамперед, «Wertung» і «Beurteilung», предметне і сенсове значення яких істотно відрізняються. «Юриспруденція оцінок», яка в наші дні асоціюється переважно з К. Ларенцом, хоча існують її напрямки, які репрезентуються іншими авторами, незалежними від К. Ларенца [4, с. 562–566], як бачимо, тісно пов'язана із першим словом. Це не випадково, якщо взяти до уваги той факт, що оцінка-Wertung означає дію, яка відбувається у разі, коли йдеться про так звані відкриті питання права, а оцінка-Beurteilung тоді, коли мовиться про закриті питання. У першому випадку на увазі мають дві проблеми, а саме: питання нормативного значення позаправових (трансцендентних) факторів в правозастосуванні (найбільш відомий приклад – «формула Радбруха», а також етико- і соціо-правові питання в цілому), а також питання вжитку невизначених в ш. с., проте іманентних нормативних аспектів

(наприклад, використання в нормативному акті таких слів, як «розумно», «добросовісно» тощо). У другому випадку йдеться про дію, яка має місце у разі існування точно визначених нормативних понять, які потрібно використати в процесі правозастосування (найбільш відомим прикладом є «склад злочину» в кримінальному праві). Це інший аспект іманентності права.

Далі ми під оцінкою, якщо не застережене інше, будемо розуміти тільки оцінку-Wertung, тобто трансцендентні і частково іманентні проблеми правозастосування, з якими тісно пов'язаний метод зважування в праві. Отже, зважування в такому разі є способом їхнього розв'язання, який легітимується в XIX, XX, XXI століттях – століттях юридичного модерну – насамперед, відомою ще з часу кодифікації Наполеона ст. 4 ЦК Франції, яка забороняє відмову в правосудді з посиланням на, якщо врахувати сказане вище, неможливість здійснити оцінку-Beurteilung, а також аналогами цієї статті, які можуть бути закріплені не тільки в кодексах чи окремих законах, але й в конституціях. Ларенцівська оцінка-Wertung, яку ми далі будемо називати при нагоді відкритою (правовою) оцінкою, є виходом із ситуації, яка в такому разі виникає.

Цікаво відмітити, що економічно-правова проблематика [4, с. 471–488] якнайкраще може бути розв'язана у разі використання двох видів правової оцінки – відкритої (ларенцівської) і закритої (традиційної) правової оцінки – оскільки згадана проблематика передбачає оцінку правових наслідків реалізації правових вимог, а така оцінка є різновидом трансцендентної оцінки, оскільки враховуються не нормативні, а емпіричні фактори, які претендують продемонструвати свою нормативну силу («нормативну силу фактичного» за Єллінеком [17, с. 38]).

2. «Зважувальні рішення» Т. Ріма складаються із 7 параграфів, а саме: § 1 Вступ; § 2 Зважувальні рішення в процесі правозастосування; § 3 Структура раціонального зважування; § 4 Тягар зважування; § 5 Контроль зважувальних рішень; § 6 Компетенція щодо зважування; § 7 Резюме істотних результатів. Питання оцінки досліджується у таких формах, як «міра оцінки» (в § 3), «тягар оцінки» (в § 4) «контроль оцінки» (в § 5), «компетенція щодо оцінки» (в § 6) та ін. Відмітимо, що кожного разу в оригіналі використовується слово «Wertung» або відповідно основа слова «-wert-» («цінність»). Оцінка в такому значенні використовується надзвичайно активно. Це справді становий хребет роботи Т. Ріма.

Далі ми зупинимось тільки на одному аспекті використання відповідного поняття, а саме на питанні відкритості правової системи для подальшого розвитку, а отже, на питанні власне відкритої правової оцінки, яка, знову-таки, здійснюється у формі пошуку правильних зважувальних рішень, тобто у формі зважування в праві. Свою увагу ми зосередимо при цьому на питанні відкритих і закритих більших засновків, які Т. Рім досліджує в § 2,

Так, він говорить, що «у разі застосування нормативних правових понять мусить існувати два різновиди більших засновків: такі, що містять винятково емпірично встановлювані, тобто дескриптивні ознаки фактичного складу (... закриті більші засновки) і такі, що містять принаймні одну нормативну ознаку фактичного складу, яка є субсумційною не відразу, а потребує оцінного долучення обставин справи (... оцінювально-відкриті більші засновки)» [2, с. 26]. Нас, зрозуміло, має цікавити утворення останніх засновків, яке є «набагато проблематичнішим» [2, с. 26] і яке розпадається, за Т. Рімом, на дві частини: утворення оцінювально-відкритих більших засновків у разі наявності нормативних ознак фактичного складу і утворення оцінювально-відкритих більших засновків у разі наявності дескриптивних ознак фактичного складу [2, с. 27–30].

У першому випадку «більший засновок є відкритим для оцінки, тобто його застосування до окремої справи потребує не тільки простої субсумції, але й оцінки вирішувача. У цих випадках він ще виразно містить нормативну ознаку фактичного складу, яка, незважаючи на всі зусилля з конкретизації, не може бути далі віддиференційована чи уточнена, або експліцитно вказує на «оцінку» або «зважування всіх обставин окремої справи» [2, с. 28].

У другому випадку вважається, що «проблема залишкової нормативної ознаки після утворення більшого засновку завдяки тлумаченню може ставитися й у разі дескриптивних легальних ознак фактичного складу. Також тут мислимо, що дефініція ознаки містить обмежувальний елемент, як-от «як правило» або «у принципі», який покладає на правозастосовника оцінну перевірку окремої справи після завершення понятійної субсумції. У підсумку це буде наслідком тієї обставини, що на рівні понять закону неможливе точно розмежоване відокремлення дескриптивних і нормативних правових понять. Скоріше у принципі кожна дефініція правового поняття потребує оцінного тлумачення, яке навряд чи

коли-небудь може взяти на себе сміливість бути понятійно остаточним, тобто остаточно містити всі співвіднесені зі справою достатні умови. Тому майже кожна дефініція правового поняття мусить містити (неписане) застереження на користь надзвичайних обставин, які *ex ante* є непередбачуваними і, отже, можуть бути інтегровані в більший засновок також не в формі дескриптивних понять, а тільки як загальне застереження щодо оцінки всіх обставин окремої справи» [2, с. 29].

Викладене вище повною мірою демонструє те, що робота Т. Ріма не тільки формально, але й по суті має базисом відкрити оцінку, а тому відбувається в рамках наукової школи К. Ларенца. Надзвичайно детальний рімовий аналіз оцінювально-зважувальної проблематики заслуговує на спеціальний розгляд. Далі ми зупинимось тільки на питанні, в якому аспекті Т. Рім виходить за межі ідеології К. Ларенца.

3. Так, у «Методології» К. Ларенца про відношення субсумції і зважування сказано, що «оскільки ... щоразу вимагається врахування сукупних обставин окремої справи, які в усьому ніколи не є однаковими, то не можна очікувати, що згодом утворяться тверді правила, які уможливили б просту субсумцію окремої справи. Порівняння справ уможливорює аналогії й, можливо, певну типізацію справ; «зважування» благ завдяки цьому полегшується, але не робиться непотрібним» [1, с. 413]. Такий підхід можна називати дезінтегративним, оскільки субсумція – це щось одне, а зважування – це щось інше.

Зовсім інший – протилежний, інтегративний – підхід демонструє Т. Рім. Так, він говорить, визначаючи поняття зважувальних рішень, що «збирання, визначення ваги і оцінююче порівнювання міродавчих точок зору для вирішення поміж різними альтернативами» «можна застати на всіх етапах процесу правозастосування: правозастосовник, з одного боку, при тлумаченні і конкретизації правових норм має зважувати в сумнівних випадках точки зору, які говорять за або проти певного тлумачення – скажімо, дослівний текст закону і його історію виникнення, з одного боку, його об'єктивну телеологію, з іншого. Він має зважувати один щодо одного далі на рівні встановлення обставин справи – тобто оцінки доказів – ті фактичні умови життя (побічні докази), які говорять за або проти певного результату доведення. І, нарешті, в рамках субсумції встановлених фактів під конкретизовану шляхом тлумачення правову норму може бути потрібним оцінююче співпорядкування окремого випадку з ознакою фактичного

складу, яке відбувається шляхом зважування всіх обставин окремого випадку» [2, с. 4].

Подальший аналіз відбувається на фоні того факту, що «локалізація зважувальних рішень в процесі правозастосування насамперед потребує дослідження логіко-правової відмінності між субсумцією і зважуванням як двома центральними формами юридичного аргументування» [2, с. 4]. Нас має особливо цікавити, отже, розуміння зважувальних рішень у відношенні субсумції – зважування, з одного боку, і розуміння власне зважування, з іншого.

Так, Т. Рім констатує, що «моделі субсумції протиставляється, зазвичай, модель зважування як альтернативна процедура правозастосування або добування права: тоді як субсумція відбувається при застосуванні правил, зважування є методом для застосування правових принципів» [2, с. 6], і далі оригінально досліджує питання інтеграції зважування в модель субсумції.

Так, він говорить, що, на його думку, «модель субсумції уявляється ... як велика лінія правозастосування, яку ми маємо перед собою, незважаючи на всякі зважування, тоді як у разі окремих кроків – утворення більшого засновку, утворення меншого засновку і субсумції – щораз можуть бути потрібними зважувальні рішення. Тому обидва методи не є альтернативними методами праводобування або правозастосування на тому самому рівні, а виконують всередині єдиного процесу правозастосування різні завдання і у такий спосіб взаємодоповнюються. Існування зважувальних елементів на всіх рівнях силогізму є причиною поширеного твердження, що правозастосування навряд чи коли-небудь є механічним процесом мислення, а часто-густо містить децизіоністський або волітивний елемент» [2, с. 7].

Т. Рім розрізняє зважування у вузькому і в широкому сенсі. Так, він розуміє як зважування «всяке рішення, до якого приходять на підставі збирання, визначення ваги і завершального оцінного порівняння точок зору. Протилежність до цього є вузьке поняття зважування, згідно з яким зважування є (лише) специфічною формою правозастосування для випадку колізії правових принципів (на противагу правовим правилами)» [2, с. 7]. Т. Рім, інакше, ніж, наприклад, Р. Алексі [10, с. 13–51], послуговується широким поняттям зважування, яке не обмежено зважуванням тільки правових принципів.

Далі Т. Рім аналізує питання конституційно-правового зважування благ – відмітимо, що саме в рубриці «Розв'язання колізій норм та принципів

завдяки «зважуванню благ»» К. Ларенц детально позитивно розбирає поняття зважування в праві [1, с. 404–413], а також відношення зважування і дискурсу, на яких ми не будемо докладно зупинятися за браком місця. У цілому він розглядає зважування як метод правозастосування: «Зважування раз у раз асоціюється з докором в довільності й у ворожості щодо правової держави. Попри все те, уже з часу перших основоположних методологічних досліджень щодо зважування уже не можна брати під сумнів те, що по суті йдеться про раціональну операцію добування права і правозастосування права, яка не тільки допустима з боку правової держави, але навіть не має альтернативи в процесі правозастосування, й тому є вкрай необхідною» [2, с. 12].

Підхід Т. Ріма ми вважаємо кращим, ніж підхід К. Ларенца, оскільки він є простішим і екзотеричним, на відміну від складного і езотеричного підходу К. Ларенца. Саме його можна рекомендувати сучасним українським юристам взяти за основу для подальшого теоретичного розвитку і практичної реалізації.

Таким чином, ми висвітлили в цілому посилення теоретико-прикладного значення зважування в сучасному праворозумінні, яке полягає у злитті «юриспруденції оцінок» і «юриспруденції зважування».

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Викладене вище дозволяє зробити такі висновки:

1. Із теоретичної і практичної точки зору доречно і слушно розрізняти відкриту (ларенцівську) і закриту (традиційну) правову оцінку.

2. Спільним знаменником для праворозуміння К. Ларенца і Т. Ріма, який утворює основу для інтенсивного розвитку наукової школи К. Ларенца, є поняття відкритої оцінки (Wertung).

3. Істотною відмінністю в праворозумінні К. Ларенца і Т. Ріма є відповідно дезінтегративний і інтегративний підхід до співвідношення субсумції і зважування як форм правозастосування. На основі цього можна говорити про екстенсивний розвиток наукової школи К. Ларенца.

4. Науковий підхід Т. Ріма, який полягає в інтеграції зважування в модель субсумції, є не тільки більш сучасним, але й кращим, оскільки він є відносно простим (незважаючи на високий ступінь деталізації) і водночас екзотеричним, тобто таким, що розкриває ті деталі, які залишилися нерозкритими у К. Ларенца.

5. Подальші дослідження теми можливі в напрямку дослідження трансцендентного і іма-

ментного праворозуміння у К. Ларенца, на підґрунті якого стане краще зрозумілою окреслена вище тематика і проблематика.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 6. Aufl. Berlin etc.: Springer, 1991. XVIII, 494 S.
2. Riehm T. Abwägungsentscheidungen in der praktischen Rechtsanwendung Argumentation, Beweis, Wertung. München: Beck, 2006. XVIII, 281 S.
3. Canaris C.-W. Karl Larenz. Stefan Grundmann & Karl Riesenhuber (Hrsg.): Zivilrechtslehrer des 20. Jahrhunderts in Berichten ihrer Schüler. Band 2. Berlin, 2010. S. 263–308.
4. Rückert J. Methodik des Zivilrechts – von Savigny bis Teubner. 3. Aufl. Baden-Baden : Nomos, 2017. 659 S.
5. Hüpers B. Karl Larenz – Methodenlehre und Philosophie des Rechts in Geschichte und Gegenwart Elektronische Ressource. Berlin – BWV Berliner Wissenschafts-Verlag, 2010. 646 S.
6. Rückert J. Abwägung – die juristische Karriere eines unjuristischen Begriffs oder: Normenstrenge und Abwägung im Funktionswandel. *JuristenZeitung*. 2011. 66 Jahrg. № 19. P. 913–923.
7. Rückert J. Vom „Freirecht“ zur freien „Wertungsjurisprudenz“ – eine Geschichte voller Legende. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte*. Germanistische Abteilung. 2008. 125 Jahrg. № 1. S. 199–255.
8. Ehrlich E. Die juristische Logik / Archiv für die civilistische Praxis. 1917. № 115. S. 125–439.
9. Ehrlich E. Die juristische Logik. Tübingen: Mohr, 1918. VII, 337 S.
10. Alexy R. Theorie der juristischen Argumentation die Theorie des rationalen Diskurses als Theorie der juristischen Begründung. 2. Aufl. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1991. 435 S.
11. Alexy R. Recht, Vernunft, Diskurs Studien zur Rechtsphilosophie. 1. Aufl. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1995. 292 S.
12. Koch H.-J. Juristische Begründungslehre eine Einführung in Grundprobleme der Rechtswissenschaft / Hans-Joachim Koch; Helmut Rüssmann. München: Beck, 1982. 383 S.
13. Diederichsen U. Karl Laren. *Juristen im Porträt*. Festschrift 225 Jahre Verlag Beck. München, 1988. S. 495–510.
14. Larenz K. Methodische Aspekte der Güterabwägung / Festschrift für Ernst Klingmüller, Karlsruhe, 1974. S. 235–248.

15. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 3. Aufl. Berlin, 1975. XVIII, 489 S.

16. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft : [Studienausgabe]. 3. Aufl. Berlin; Heidelberg: Springer, 1995. XII, 325 S.

17. Reh binder M. Die Begründung der Rechtssoziologie durch Eugen Ehrlich. 2. Aufl. Berlin: Duncker & Humblot, 1986. 147 S.: graph. Darst.; Bibliogr. Eugen Ehrlich. S. 143–147.

REFERENCES:

1. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 6. Aufl. Berlin etc.: Springer, 1991. XVIII, 494 S.
2. Riehm T. Abwägungsentscheidungen in der praktischen Rechtsanwendung Argumentation, Beweis, Wertung. München: Beck, 2006. XVIII, 281 S.
3. Canaris C.-W. Karl Larenz // Stefan Grundmann & Karl Riesenhuber (Hrsg.): Zivilrechtslehrer des 20. Jahrhunderts in Berichten ihrer Schüler. Band 2. Berlin, 2010. S. 263-308.
4. Rückert J. Methodik des Zivilrechts – von Savigny bis Teubner. 3. Aufl. – Baden-Baden: Nomos, 2017. 659 S.
5. Hüpers B. Karl Larenz – Methodenlehre und Philosophie des Rechts in Geschichte und Gegenwart Elektronische Ressource. Berlin – BWV Berliner Wissenschafts-Verlag, 2010. 646 S.
6. Rückert J. Abwägung – die juristische Karriere eines unjuristischen Begriffs oder: Normenstrenge und Abwägung im Funktionswandel // *JuristenZeitung*. 2011. 66 Jahrg. № 19. 913-923.
7. Rückert J. Vom „Freirecht“ zur freien „Wertungsjurisprudenz“ – eine Geschichte voller Legende // *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte*. Germanistische Abteilung. 2008. 125 Jahrg. № 1. S. 199-255.
8. Ehrlich E. Die juristische Logik // Archiv für die civilistische Praxis. 1917. № 115. S. 125-439.
9. Ehrlich E. Die juristische Logik. Tübingen: Mohr, 1918. VII, 337 S.
10. Alexy R. Theorie der juristischen Argumentation die Theorie des rationalen Diskurses als Theorie der juristischen Begründung. 2. Aufl. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1991. 435 S.
11. Alexy R. Recht, Vernunft, Diskurs Studien zur Rechtsphilosophie. 1. Aufl. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1995. 292 S.
12. Koch H.-J. Juristische Begründungslehre eine Einführung in Grundprobleme der Rechtswissenschaft / Hans-Joachim Koch; Helmut Rüssmann. München: Beck, 1982. 383 S.

13. Diederichsen U. Karl Larenz // Juristen im Porträt. Festschrift 225 Jahre Verlag Beck. München, 1988. S. 495-510.

14. Larenz K. Methodische Aspekte der Güterabwägung // Festschrift für Ernst Klingmüller, Karlsruhe, 1974, S. 235-248.

15. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 3. Aufl. Berlin, 1975. XVIII, 489 S.

16. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft : [Studienausgabe]. 3. Aufl. Berlin; Heidelberg: Springer, 1995. XII, 325 S..

17. Rehbinder M. Die Begründung der Rechtssoziologie durch Eugen Ehrlich. 2. Aufl. Berlin: Duncker & Humblot, 1986. 147 S.: graph. Darst.; Bibliogr. Eugen Ehrlich S. 143-147.

Стаття надійшла до редакції 31.05.2021